

לאן נושבת הרוח: מוסיקה

סידרת שיחות בשיתוף דף חדש ותוכנית הרדיו בימות ובדים.

אנו ממשכים בתוכניתנו לאן נושבת הרוח סידרת שיחות עם יוצרים מכל תחומי האמנות, אשר מטרתה לבחון את השאלה: האם קיימת או מתפתחת אמנות ישראלית? — והפעם עם אנשי מוסיקה בארץ.

בריון הקודם, אף שנתגלעו בו חילוקי דעות מהותיים ואף שנסתיים בנקודה בלתי מסכמת, וארו אספקטים שונים של התיאטרון הישראלי על מצוקותיו ויתרונותיו, הן האיריאיים-אמריקאים תיים והן הכלכליים, בניסיון להגדירו, לחושפו ולהצביע, במידת האפשר, על מאפיינים מהותיים, כקובעים, הבאים לביטוי ביצירות תיאטרון הנכתי כות בארץ.

כן הודגשו תהליכי ההתפתחות בנושאים, כי מסר ובשפה, החל מהקלאסיקה היהודית בתקופת הבימה של ימי מוסקוה, דרך תקופת החלוציות בארץ, ומשם אל המחזאים בניימינו, נושא שהיווה את סלע המחלוקת העיקרי, כאשר משה שמיר האשימים בחיקוי, בהתבוללות ובשניאה עצמית, לא לפני שהביע את חששו מפני התפרקות מצבירוח ואפנות פוליטיות מארצות זרות, כפי שהדבר מתבטא, לדבריו, גם ביתר מיגזירייהיים בארץ.

לעומתו טענה המחזאת, מרים קיני, כי אין זה מתפקידו של המחזאי להנך את העם או לכנות את המוראל שלו — מחובתו להיות ער למתרחש ולהצביע על פגמים. בניגוד לשמיר, היא אף ייחלה להרחיב ביקוריהם של אנשיתיאטרון ישראליים בחבריה העולם, כדי שיוכלו לקלוט חידושים נוספים בתחום אמנות הבימה ולייבאם ארצה, שכן, לדבריה, חילוף חומרים זה הוא חיוני וחשוב, ואילו האינסולאציה, הכידור האכסולוטי, הוא הגורם ביותר שיכול לקרות לכל תרבות: היא מתנוונת!

במרוצת משת הדיונים שהתקיימו עד כה (כשכוע עכבר שודרה ברדיו השיחה עם אנשי ציור/פיסול: יונה פישר, חריו שמי, גאל תומר-קין, רפי לביא, לארי אברמסון ומוטי מירוחי) ובשבת הקרובה תשודר השיחה עם אנשי הקולנוע: ניסים קלדרון, רודי פרלוב, יוורון צפל ורם (לוי) נחשפה איננוחות ואף מבוכה מסוימת בקרב היוצרים אשר נדרשו לסוגיה הנ"ל — לאחריה נראתה מלאכותית, פרובוקטיבית, ולאחרים מע ליכה ובחלי ולוואנטיות. אולם קיים הרבה רב אף שאלה זו ומצגת היוצרים החיים בחברה בנזיה, הומוגנית ומגושמת, כמו יפאן למשל, לא ליוצריה החיים בחברה הטרוגנית, שסועה ומפולגת כש לנו, חברתייהיהודית התפרה ממאה תר-שעוניה מחוברת לאינפוזיה בחר טיפול נמרץ.

לכן התועלת המיידית שתצמח בתום סידרה זו — אם מותר לקוות — תהיה בכך שתתקבל תמונתמצב של האמן בחברה הישראלית, חברה בת ארבעים, ויוצב מעין "גלובוס" מעורכן של כל תחומי היצירה האמנותית בארץ, כדי שאפשר יהיה, באמצעותו, לברר לאן נושבת הרוח, כידור אשר ייחול, כשלעצמו, חומר חדש למחשבה, ואף לי אף יגרום לשינוייהערכה והסתדרותגישא ואל מעצבי התרבות במדינה. **שמעון צמרת**

השיחה שודרה ביום שבת 27.9.86 ובה השתתפו אנשי המוסיקה: פרופ' עמי מעייני,

מעייני: האם יש יצירות מוסיקאליות המשקפות את היעודה שאנחנו כאן בארץ מהווים בגלל של תמוצות, בגלל של עדות שונות?

קומפוזיטור ויור איגוד הקומפוזיטורים בישראל, אריק שפירא, קומפוזיטור, יעקב גלעד, תמלילן ומפיק מוסיקאלן, יוסי מרת-חיים, מוסיקאי, ויובל מסקין, עורך בימות ובדים.

מסקין: השאלה שנסאלת במיסגרת התוכנית לאן נושבת הרוח היא: האם יש והאם נוצרת מוסיקה ישראלית מקורית?

מרחיים: קודם כל, בשבילי, כאדם בעל דיעה, השאלה קצת מעליבה, אני מוצא את הניסוח לשאלה: "האם יש אמנות ישראלית, האם יש מוסיקה ישראלית?" מאוד מעליב לגבי

אנשים החיים ויוצרים פה. זר יכול לפקפק בכך אם יש או אין מוסיקה ישראלית. עבורי השאלה עצמה היא מיותרת. כל מה שנעשה פה הוא ישראלי. ואם אומרים לי שאותה מוסיקה יכולה להיכתב בארץ אחרת, אני אומר שקביעה זו אינה רלוואנטית, מפני שהמוסיקה הזו נכתבה כאן. אבל אפשר לחדר את השאלה ולהסיטה לכיוון אחר. אפשר לדבר על הצורה, זאת אומרת לשאול מהי האמנות הישראלית ולא לשאול האם היא קיימת, מפני שכולנו פה עובדים מאוד קשה במיקצוע שלנו.

מסקין: הבה נראה אם כולם מסכימים עם ההגדרה שלך.

מרחיים: זוהי רעתי. הביוגראפיות שלנו מספקות את כל מה שקשור במוסיקה הישרא-

היעדר מסורת מוסיקאלית

מרחיים: אתה יכול לפרט מה עושה את המוסיקה הזו יותר תל-אביבית?
שפירא: כפי שנראה לי, המוסיקה הישראליית חייבת להיות אינטנסיבית ואחות תזוית. ואם לאו, הרי שאין זו מוסיקה ישראלית כפי שאני מבין.

גלעד: אותו דבר נכון גם לגבי ניריורק, וזהי גם עיר מלאת תזוית וגם שם יש מוסיקה שהיא מאוד אינטנסיבית. למרות זאת אתה שומע במוסיקה של ניריורק קודס-כל את האלמנטים הכושיים למיניהם, ואלמנטים אחרים המאפיינים את ניריורק, מה, אם כן, מאפיין את תל-אביב?
שפירא: תלישות מסוימת, היעדר מסורת

אולפן "בימות ובדים": מסקין, מרחיים, מעייני, גלעד ושפירא

מוסיקאלית בסגית ותחושה של חוסר-שורשים.
מסקין: ההגדרה מתחילה להיות משונה: מוסיקה ישראלית זאת אומרת בלי שורשים?
מרחיים: הבה נשמע את מעייני.

מעייני: אני לגמרי מבולבל. ראשית, אינני מבין מה זו מוסיקה תל-אביבית או, לעומתה, מוסיקה ירושלמית. אני בכלל לא מבין זאת. נראה לי שאנחנו גולשים לכל מיני הגדרות שהן בעצם סטות מהנושא שנסאלנו אודותיו: האם יש מוסיקה ישראלית. ואני חושב שהמסגרת שלי

מנפה הרבה מאוד דברים, ורומה שהרבה מהיצירה המקומית, אם להשתמש במושגים שלך (שפירא), רחוקים מלהיות שייכים לדמות האדם שחי פה, למנטאליות שלו, למצב האומי שלו, ובודאי שאיננה עוקבת אחרי מה שאני רואה כדבר החשוב ביותר ביצירה האמנותית והיא רוח העם, רוח העם, או הניסיון למצות כיצירה את רוח העם, איננו דבר חדש. היא תולדה ברורה בעיקר של המאה ה-19, ואני חושב שאנחנו צריכים לברר לעצמנו אם דבר כזה אכן קיים במוסיקה הישראלית. אתה (מרחיים) הוכרת את הקשר התאנולוגי. במה הדברים מוצאים את ביטויים ואיך? האם יש יצירות המשקפות את העובדה שאנחנו כאן בארץ מהווים בגלל של תפוצות, של עדות שונות עם הפולקלור הנהדר של כל אחת (ואשר) השתמשתי בו לא פעם מתוך יראת כבוד וחשיבות עצומה בתרומתו לרוח העם?

מסקין: וההו החלק העושה את המוסיקה שלך לישראלית?

מעייני: אינני יודע. על זה נדבר בהמשך. על המוסיקה הישראלית שלי אוכל לדבר רק אם אצדיק את המשג הזה (האם יש מוסיקה ישראלית) ואם יש לי אל מה להיות קשור. מכיוון שאם אין לי למה להתקשר, אזי כמובן, לא תהיה גם לגביי מוסיקה ישראלית. לכן אני מציע שננסה להתמקד סביב המושג הזה ואני אשמח לשמוע ואחר כך להגיב.

מסקין: מה שאתה אומר זה, שבעצם חלק מהיצירות המוסיקאליות שנוצרות פה הן לא בהכרח ישראליות.

מעייני: בהחלט! אני חושב שאם אאזין לסוג מסויים של מוסיקה אמנותית שנוצרת כאן בארץ, לא אוכל לשים עליה את האצבע ולומר: מוסיקה זו נוצרה במקום המסויים הזה ששמו הים התיכון או באיזור כזה שבו אנני חיים.

מסקין: זאת אתה יכול לעשות לגבי יצירות תוצרת-חוץ?

מעייני: קודם כל הייתי רוצה שאנשים המאזינים למוסיקה זו — והם אף אינם יודעים על יצירתה של ישראל — יוכלו לומר בכיורר שאכן המוסיקה הזו באה ממקום מסויים שהוא אולי לא מוכר להם אבל הוא שונה ממה שהם רגילים. וזה בהחלט יכול להיות. פרט לכך יכול לשבת קומפוזיטור אמריקאי באירופה, וכאלה ישנם רבים, וליצור מוסיקה שהיא עדיין אמריקאית. אותו הדבר לגבי ישראלים.

מרחיים: אני בשום פנים ואופן לא מוכן לקבל דווקא את האיזור הזה של הים התיכון, כמקור השראה, או כמשהו שהיה קשור למוסיקה שלי. לא את המוסיקה הערבית לא את המוסיקה

מעייני: כשאני שומע, לפעמים שירי להקות, אני רוצה לדחוף את הראש במים, כדי ששום דבר לא יגיע לאוזניי.

הסורית לא את המוסיקה הלבנונית ולא את המצרית. הן לא מברכות אליי, ולא יעזרו שום דבר. שמעתי מוסיקה ממקדוניה, שמעתי משהו מהבלקנים והמקום בשבילי הוא איזור הרגשה של שורשים — ואני לא הונגרי. זאת-אומרת, קיימת נטיית-לב בכל מה שקשור בשורשים ובאתנולוגיה.

גלעד: אני תמיד חושב שאמן צריך לשקף את הזמן והמקום בו הוא נמצא. הזמן מבחינתי הוא זמן של רוקנרול, גיטרות חשמליות, סינטיסייזרים וזים וכל מה שהטכנולוגיה המודרנית הביאה ומביאה. והמקום בשבילי הוא איזור הים התיכון, כולל השפעותיו, ובשבילי ההשפעות כרגע באות מהמוסיקה היוונית.

מסקין: להקת בניזן עשתה רוקנרול שהוא בכל זאת ישראלי — במה?
גלעד: אני יכול לומר שהישראליות באה לביטוי בעיקר מצד הטכסטים ובצורה שיהודית פוליקר שר.

לא מתחוללות מהפכות

מסקין: לא העיבור ולא הנגינה?
גלעד: העיבור והנגינה הושפעה לגמרי מכל מה שקורה בגאליה ובאמריקה. היה איזה שלב של רוחיה מסוימת שלי: אריק עשינו זאת, וזה הלאה? גם במוסיקה שאנחנו שומעים היום, ואשר מגיעה אלינו מאנגליה ומארצות-הברית, יש תהו-שה של דברים עומדים במקום, לא מתחוללות מהפכות, ואף לאמנים חיים שם נטיה לתפנות למקורות חרשים לכיוונים אתניים אחרים כגון אפריקה, ג'מייקה, רוס-אמריקה ואפילו האיזור שלנו.

מעייני: אני לא מבין מה ההבדל בין אדם החש קירבה אל מוסיקה יוונית, סלאבית או אל מוסיקה מקורית אחרת השייכת לאיזור הזה. הרי בסופו של דבר הוא מרחיב את הקשת ובמקום לדבר על ישראל מרחיב על איזור הים התיכון. אבל בארץ נעשו הרבה מאוד נסיונות מוסיקאליים בכל מיני תקופות, הן בשטח הקלאסי והן

גלעד: מיום ליום אני קולט טקסטים חדשים. אולי זה נשמע זרות לסופרים ולאנשי אקדמיה, אך לי זה נשמע אור-תנטי, טיבעי וחי.

בשטח המסורתי, כך שאינני רואה משמעות מיוחדת אם הקשר שלך אל המוסיקה היוונית גדול מהקשר אל המוסיקה הערבית. זה לא ארגו מנט. האמן איננו יוצר בתוך חלל ריק, אלא כסביבה שהוא מפתח אליה קשר, וזהו מרכיב חשוב ביצירתו. הסביבה שבה הוא חי יש לה אמצעי-ביטוי משלה, והחלק המוסיקאלי הוא המרכיב החשוב ביותר, פרט לשפה. אני חושב שעל האמן ללקט מרכיבים מסויימים ולצרפם יחד. זו תהיה החדשנות שלו. אינני רואה כיצד, במאה שלנו, יכול אמן כל שהוא להיות כול-כיוול חדשן ולכוא עם איוושה יצירות אמנותיות והיא טוורה כולה משלנו. לכן הצירוף הזה והמורכבות הזו שאמנם מברכים עליה יכולה להיווצר אך ורק פה. לי למשל קשה לבחון כיצד מתישבת המוסיקה היוונית עם הרוקנרול המאמריקאי. באמנות שלי מינני יש משור שהיה יותר מאשר אמנות צרופה והיא האופנה של האמנות. דברים שבאופנה יכולים לכוא מכל